

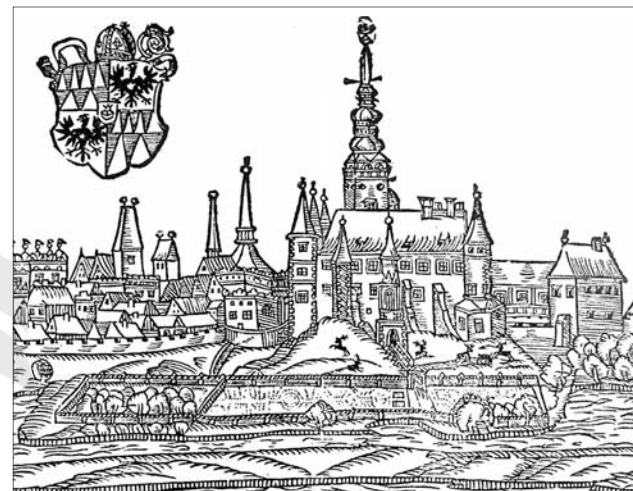
PODZÁMECKÁ ZAHRADA

Délka okruhu 60-90 minut

1 Dům vrchního zahradního pomocníka	22 Obelisk
2 Zookoutek (bývalý skleník)	23 Maximiliánův dvůr
3 Flóra	24 Busta arcibiskupa Rudolfa Jana Habsburského
4 Dům zahradníka	25 Dlouhý rybník
5 Fontána amorků	26 Rybářský pavilon
6 Colloredova kolonáda a giardino secreto	27 Paví dvůr
7 Busta arcibiskupa Ferdinanda Marii Chotka	28 Vázový most
8 Okrasný parter	29 Chotkova brána
9 Zahradní portikus	30 Chotkovo schodiště
10 Římská fontána	31 Vstupní brána z ulice Na Kopečku
11 Chotkův rybník	32 Lavička s postamentem a vázou
12 Deštník	33 Postament s vázou
13 Chrámek přátelství	34 Kamenný stůl
14 Ruiny	35 Kruhová lavička
15 Břízový pavilon	36 Lyrovník tulipánokvětý
16 Busta arcibiskupa Maxmiliána Josefa Sommerau-Beeckha	37 Jinan dvoualočný
17 Stříbrný most	38 Platan javorolistý
18 Růžová treláž	39 Borovice limba
19 Maximiliánova kolonáda	40 Tis červený
20 Divoký rybník	41 Dřezovec trojtrný
21 Čínský pavilon	42 Borovice lesní
	43 Katalpa trubačovitá
	44 Dlouhá alej

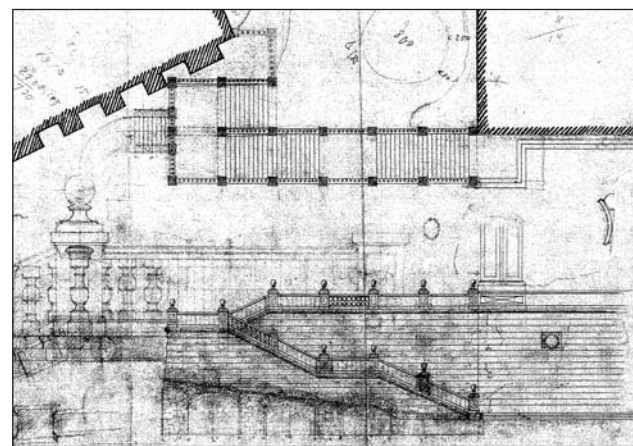
Počátky historie Podzámecké zahrady je možné sledovat již od období renesance. Tato zahrada byla vážně poškozena za třicetileté války a k její obnově v raně barokním duchu došlo za episkopátu biskupa Karla II. z Lichtensteinu-Castelkorna (1664–1695). Formálně řešená kompozice s ústřední fontánou, květinovými záhony a bohatou sochařskou výzdobou se během 18. století pozvolna měnila dle vývoje barokního myšlení.

Kroměříž se zámekem a Podzámeckou zahradou, 1593–1598

První olomoucký arcibiskup Antonín Theodor Colloredo-Waldsee (1777–1811) pod vlivem osvícenských myšlenek mezi léty 1790–1800 rozšířil a proměnil zahradu v sentimentálně laděný park. Na pravidelně členěný parter před zámekem navázaly plochy upravené v tzv. přirozeném stylu. Síť cestiček vinoucích se mezi stromy přiváděla návštěvníka k pestré paletě drobných staveb a uměleckých zastavení, např. k poustevně, k labyrintu s Deštníkem, Čínskému pavilonu aj.

Ve třicátých letech 19. století přichází do Kroměříže arcibiskup Ferdinand Maria Chotek (1832–1836), který spolu s architektem Antonem Archem (1793–1851) přistupuje k radikální proměně Podzámecké zahrady ve velkorysý krajinářský park. Po Chotkově úmrtí projekt realizuje jeho nástupce, arcibiskup Maxmilián Sommerau-Beckh (1837–1853). Během tohoto období zaznamenala zahrada největší rozkvět a získala současné uspořádání i rozlohu více jak 60 ha.

Plán na výstavbu schodiště, 1873

Svoji pouť po Podzámecké zahradě zahájíme před zahradním průčelím zámku. V jeho přízemí se ukrývají nevšední prostory **sala terreny**, zřízené v druhé polovině 17. století. Sloužila jako reprezentativní vstup do původní pravidelně členěné barokní zahrady. Velice cenná je její umělecká výzdoba odkazující jak na antickou i středověkou duchovní tradici, tak na sepětí člověka a přírody. Zahradu s náměstím propojuje **monumentální schodiště**, které v 70. letech 19. století navrhl architekt Gustav Mereta. Předchůdcem schodiště byla pouze dřevěná rampa a jako hlavní vstup do zahrady pro obyvatele města byla určena brána z ulice Na Kopečku.

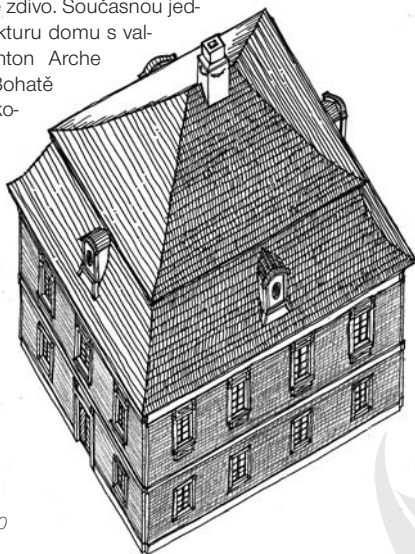
J. Fischer, Colloredova kolonáda, 1802

V závěru 18. století začala být arcibiskupem a jeho hosty pro vstup do zahrady používána tzv. **Colloredova kolonáda** postavená v letech 1795–1799 v návaznosti na severní křídlo zámku. Z arkádové lodžie se po dvojamenném schodišti,

ozdobeném sochami ztvárňujícími alegorie čtyř ročních období, vstupovalo do navazující terasovitě řešené zahrádky (**giardino segreto**) s fontánou a bohatou květinovou výzdobou.

V přílehlém habrovém bosketu je na pískovcovém podstavci umístěna bronzová **busta** iniciátora přeměny Podzámecké zahrady v krajinářský park, arcibiskupa Ferdinanda Marii Chotka.

Cesta pokračuje okolo **Domu zahradníka**, který patří k nejstarším stavbám v zahradě. Je zachycen již na vyobrazeních zahrady ze 17. století. Jeho architektura se postupně měnila od přízemního renesančního domku přes barokní stavbu s mansardovou střechou a navazujícím skleníkem až po úpravu z konce 18. století v „holandský dům“ s červenou omítkou napodobující rezní zdvo. Současnou jednoduchou patrovou architekturu domu s valbovou střechou navrhl Anton Arche ve 30. letech 19. století. Bohatě vyřezávaný portikus a balkony ozdobily fasádu v druhé polovině 19. století. Stavba, která si do dnešních dnů dochovala původní obytnou funkci, byla vždy obklopena množstvím květin a kvetoucích keřů – růžemi, magnóliemi, ibišky či sazaníky.

Dům zahradníka okolo roku 1800

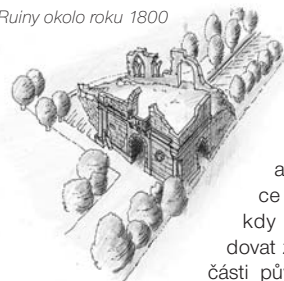

A. Arche, Fontána amorků, před 1850

To platí také o **Fontáně amorků**, která byla vybudována dle projektu A. Archeho ve 30. letech 19. století. Původně ji tvořila pětice postavíček andlíků. Na konci 19. století byl středový amorek nahrazen soklem s vázou. V letním období bývá kruhový bazén plný leknínů.

Další typickou stavbou sentimentální zahrady bývají uměle vystavěné zříceniny. Ty měly přichozimu připomenout pomíjivost času a v chladném zákoutí mu poskytnout prostor k rozjímání. V době založení na konci 18. století byly kroměřížské **Ruiny** velmi pozoruhodnou stavbou. Přicházelo se k nim z východní strany, kde bylo průčelí ztvárněno jako zbytky antického chrámu. Po průchodu tmavou chodbou se návštěvník vynořil na druhé straně

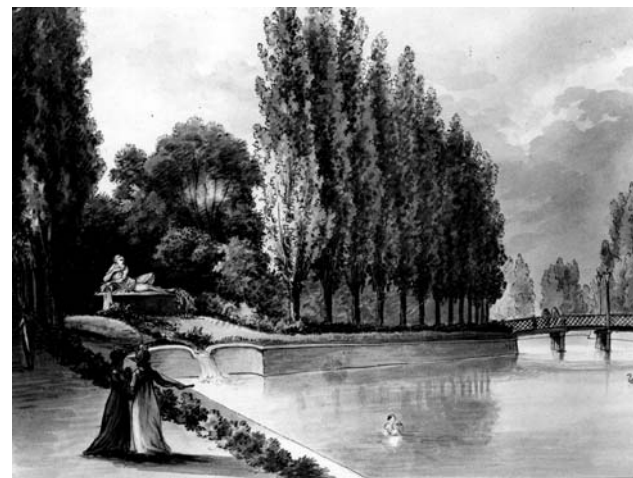
Ruiny okolo roku 1800

stavby, pojeté jako ruiny gotického chrámu. Před polovinu 19. století byla antická část stavby zasypaná. Objekt doplněný o kamenný oblouk a torza soch začal sloužit pro chov divokých zvířat a ptáků. Zbytky ozdobné drátěné klece pocházejí až z počátku 20. století, kdy zde arcibiskup Kohn nechal vybudovat zázemí pro chov bažantů. Z gotické části původních ruin prýštil vodopád vtékající do nedalekého vodního kanálu. Ten se stal v 30. letech 19. století základem pro vybudování dnešního **Chotkova rybníku** s nepravidelně modelovanými břehy. V jeho blízkosti můžeme obdivovat mohutnou skupinu **platanů** s výrazně světlými kmeny, krásný exemplář **lyrovníku tulipánokvětého**, jehož listy připomínají tvarem antický hudební nástroj lyru, i dvojici **jinanů dvoualocných** s listy ve tvaru drobných vějířků, které obsahují látky s příznivými účinky na podpoření krevního oběhu.

Lyrovník tulipánokvětý

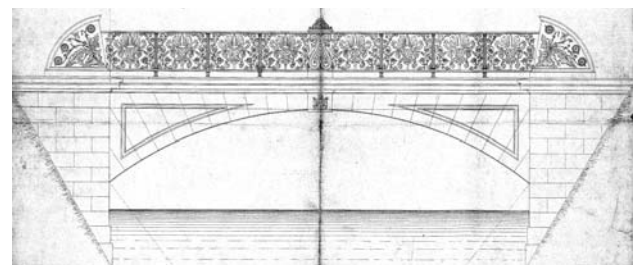

J. Fischer, Vodní kanál, 1802

Cesta nás přivádí na rozhraní „staré zahrady“ a velkorysý krajinářské úpravy, která byla zakládána v 30. a 40. letech 19. století na ploše bývalých městských pastvin. Spojnici mezi těmito světy představuje **Stříbrný most** klenoucí se nad bývalou **mlýnskou strouhou**. Byl postavený okolo roku 1840 podle návrhu architekta A. Archeho a navazuje na alej založenou již na konci 18. století. Ta byla nazývána **Smutnou alejí**, protože hustě nasázené stromy vytvářely silný stín. Také se jí říká „Alej vzdechů“, protože byla a stále je oblíbeným místem setkávání zamilovaných. Na počátku 19. století se z aleje vstupovalo k několika zahradním stavbám. Do dnešních dnů se z nich dochoval pouze **Deštník**, okolo kterého bylo původně vysazeno bludiště z tvarovaných keřů.

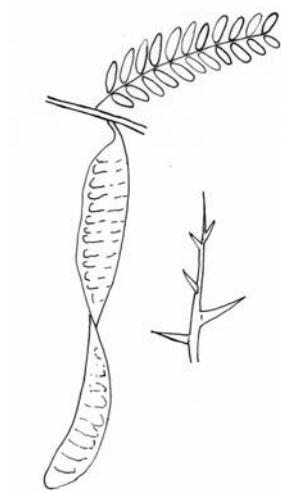
Z mostu se otevírá pohled na subtilní kovovou **trelláž** z druhé poloviny 19. století, porostlou v letním období růžemi odrůdy 'New Dawn', a přes ni dále do srdce krajinářské úpravy. Po pěšině míříme k majestátní **skupině platanů**, která patří k největší a také nejkrásnější v naší republice. Tito velikáni zde byli jako malé stromky vysazeni okolo roku 1840 a dnes dosahují výšky přes 40 m. Krajinářskými architekty je platan oblíben především pro světlé zbarvení kmene i větví, které na sebe poutá pozornost nejen v zimě, ale i v době vegetace. Povrch kmene zůstává i ve stáří hladký, protože horní vrstvy kůry se neustále odlupují. Na pravé straně dominuje louce skupina několika druhů borovic. Severoamerická **borovice Jeffreyova** má řídkou a vzdušnou korunu, protože její jehlice vyrůstají nahloučeně na konci výhonů, naopak koruna **borovice limby** je velmi hustá, pravidelného oválného tvaru.

A. Arche, Stříbrný most, před 1850

Letecký pohled na Podzámeckou zahradu

Dřezovec trojtrnný

Borovice lesní

Dva mohutné stromy s téměř vodorovně postavenými větvemi patří k druhu **borovice vejmutovka**, pocházejícímu také ze Severní Ameriky.

Ústředním bodem kompozice krajinářského parku je tzv. **Maxmiliánova kolonáda**. Tato stavba v neoklasicistním stylu byla vystavěna na mírném návrší v roce 1846 dle projektu architekta A. Archeho. Na kladí má umístěn nápis „MAXMILIAN JOSEPH. MDCCCXLVI“, nad kterým je vsazen erb jejího stavebníka arcibiskupa Maxmiliána Josepha Sommerau-Beckha. Uprostřed bazénu stávala velká barokní fontána pocházející z Květné zahrady. Pramen vody vytékající z bazénu stékal po malých kaskádách do spodního **Maxmiliánova rybníčku**. Stavbě se říká také Pompejská či Pompejanská kolonáda, protože v druhé polovině 19. století zde byly vystaveny busty, jejichž část pocházela přímo z vykopávek antického města Pompeje. Protože se staly terčem vandalů, byly přesunuty do zámecké expozice.

Maxmiliánova kolonáda okolo roku 1850, 1880 a současný stav.

1850

1880

současný stav

A. Arche, Maxmiliánův dvůr, před 1850

Přejdeme most pod korunami platanů a zamíříme ke skupině dřevin uprostřed louky. Rostou zde severoamerické druhy **dřezovec trojtrnný** a **akát bílý**. Dřezovec poutá pozornost svými plody v podobě dlouhých lusků a velkými trny vyrůstajícími přímo z kmene. Akát bývá krášen záplavou sladce vonících bílých květů. Minout byste neměli ani výjimečný exemplář borovice lesní rostoucí vpravo na okraji louky. Její hnědočerveně zbarvený kmen se již odspodu větví, což je pro tento druh velice neobvyklé.

Při budování parku ve 40. letech 19. století byl využit odvodňovací systém pastvin k vytvoření rybníka sloužícího pro lov vodních ptáků, který začal být označován jako **Divoký rybník**. Břeh rybníka byl kolem dokola hustě osázen keři. Na hladině plavalo několik kachen se zastříhnutými křídly. Když letící divoké kachny zpozorovaly své klidně odpočívající družky, usedly k nim a lovci ukrytí v křoví je chytali do sítí. V druhé polovině 19. století byly z části břehů keře odstraněny a došlo k vybudování několika ostrovů. Na největší z nich byla umístěna stavbička ve východním stylu. Není jisté, zda se jedná o tzv. Mandarínův domek A. Archeho stávající původně nedaleko rybníka, nebo zda byl tzv. **Čínský pavilon** nově postaven až při budování ostrova pravděpodobně v 70. letech 19. století.

Na břehu Divokého rybníka dále stojí vzdušný **Trámový pavilon** sestavený z hrubě opracovaných sloupů a trámů. Byl vybudován na konci 19. století a sloužil jako přístaviště pro loďky. Dnes je původní molo opatřeno zábradlím a je vyhledávaným vyhlídkovým místem. V odpoledních hodinách se odtud otevírá krásný pohled na sluncem ozářený kmen výše zmíněné borovice lesní.

V tomto místě se prohlídkové okruhy rozdělují, popis kratší trasy pokračuje na poslední stránce průvodce.

Čínský pavilon

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISTE
V KROMĚŘÍŽI

NÁRODNÍ CENTRUM
ZAHRADNÍ KULTURY
V KROMĚŘÍŽI

vydal NPÚ ÚOP v Kroměříži
text Lenka Křesadlová

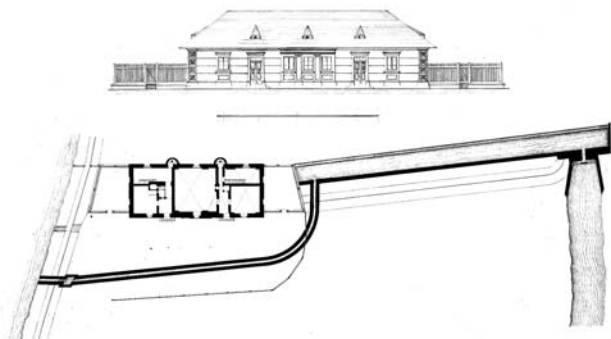
historické podklady Archiv Arcibiskupství olomouckého
fotografie a perokresby Jan Štětina, Jiří Janál, archiv NPÚ ÚOP v Kroměříži
grafická úprava www.tbmsign.com

tisk xxxx

Spolufinancováno z programu „Podpora pro památky UNESCO“ Ministerstva kultury ČR

A. Arche, Americký strážní dům, před 1850

Máte-li dostatek času, pokračujte od Trámového pavilonu cestou vpravo přes most po břehu Divokého rybníka. Minete drobné **odpočívadlo** s kruhovou lavičkou, umístěné ve skupině vzrostlých smrků, za níž se vám otevře pohled přes hladinu rybníka zpátky na skupinu platanů u kolonády. Rozlehlé louky v létě lákají motýly na květy kakostů, na podzim se zde objeví stovky ocunů. Návštěvníci sem však zpravidla míří za starou **katalpou trubačovitou** s bizardně zkrouceným kmenem. Kmen katalpy zasazené v druhé polovině 19. století pravděpodobně neunesl tíhu rychle rostoucího keře střemchy, jehož semeno vyklíčilo v rozsoše jeho větví, a rozpadl se. Na této severoamerické dřevině se v červnu objevují velmi ozdobná květenství složená z bílých květů. Nejříve zelené a později hnědě vybarvené dlouhé štíhlé plody zůstanou v koruně přes celou zimu.

Cesta pokračuje dále do porostu dřevin a na křižovatce je zdůrazněna umístěním **pískovcového obelisku**. Mohlo by se jednat o jeden z obelisků zachycených již na vyobrazeních Podzámecké zahrady z konce 17. století. S jistotou lze tvrdit, že byl součástí zahrady v její vrcholně barokní fázi, o čemž svědčí znak kardinála Wolfganga Hannibala Schratzenbacha na jeho podstavci. Na současné místo byl osazen na konci 19. století.

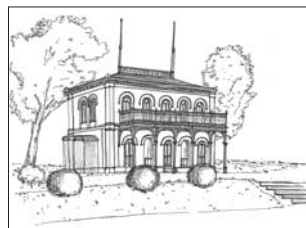
Dáte-li se vlevo podél louky, na které stával vysoký stožár s vlajkou vyvěšenou vždy, když arcibiskup pobýval v Kroměříži, objeví se po pravé straně tzv. **Americký strážní domek**. Byl postaven podle projektu A. Archeho ve 40. letech 19. století a sloužil jako obydlí lesníka, který měl mimo jiné na starosti zvířata volně žijící v zahradě. Z **Červeného mostku** je možné zhlédnout přilehlé tzv. **Leknínové jezírko** i malé **peřeje**, vytvořené uměle navršenými balvany. Dostáváme se na zdánlivý konec zahrady, projdete-li však branou na přilehlé sportoviště, otevře se vám pohled na areál tzv. **Maxova dvora**, historicky patřící k zahradě. Budovy byly postavené v neoklasicistním slohu dle projektu A. Archeho ve 40. letech 19. století. Stáje s přilehlými pastvinami měly sloužit jako vzorové hospodářství (okrasný statek) k prezentaci příkladného chovu hovězího dobytka. Jeho návštěvníci se zde mohli občerstvit mlékem a dalšími mléčnými produkty. Dnes slouží objekt k ustájení koní a jako veterinární klinika.

Zpáteční cestu směřující k aleji na břehu rybníka střeží **pomník** arcibiskupa Rudolfa Jana Habsburského, mimo jiné milovníka hudby a zakladatele Vítkovických železáren. Busta spočívající na vysokém pískovcovém soklu původně stávala v Květné zahradě. Na toto místo byla přenesena v roce 1962.

Trasa kratšího i dlouhého procházkového okruhu pokračuje po břehu tzv. **Dlouhého rybníka**, který je největší vodní plochou Podzámecké zahrady a jehož historii můžeme sledovat od první poloviny 18. století, kdy se zde nacházelo panské „bělidélko“, kam ženy chodily prát prádlo. Na plánu z konce 18. století je možné nalézt v místě dnešního rybníka menší vodní plochu, která pravděpodobně sloužila jako sádky pro promptní potřebu ryb na arcibiskupském sídle. Při úpravách zahrady v sentimentálním duchu byla tato vodní plocha přetvořena a zvětšena v nádrž pravidelného klínovitého tvaru a v čele doplněna tzv. Rybářským pavilonem. Během přeměny Podzámecké zahrady na krajinářský park v první polovině 19. století byl Dlouhý rybník upraven do současné rozlohy a tvaru. Původní záměr architekta A. Archeho lze nejlépe vyčíst z dobových popisů: „Nový park krásilho dlouhé Labutí jezero s přístavním domkem neb rybárnou v čele, kde též několik malých lodiček zakotveno bylo. Na zadním konci na poloostrovku stál labutí chrámek s vycpaným exemplářem labutě. Na jezeře plavilo se množství labutí, husí a mnoho rozličných kachen. Tato drůbež měla v zadní části jezera uprostřed vody zřízenou vesničku z kolových domků.“

Po břehu rybníka běží dvouřadá alej, nazývaná **Dlouhou alejí**. Existence prvního stromořadí je v tomto místě doložena již na počátku 19. století, kdy byl břeh tehdejšího rybníka lemován ovocnými stromy. Když byl rybník zvětšen do současné rozlohy, došlo k výsadbě dvouřadá aleje z jírovců (koňských kaštanů). V kompozici nového krajinářského parku hrála tato alej velice významnou roli, protože přiváděla návštěvníky k areálu tzv. Maxova dvora. Na přelomu 19. a 20. století byly stárnoucí jírovce nahrazeny lipami.

V čele rybníka se nachází tzv. **Rybářský pavilon**. Jeho první předchůdce byl postaven již na konci 18. století. Ve 40. letech 19. století mu architekt A. Arche vtiskl neoklasicistní podobu a současný vzhled s použitím prvků z umělecky ztvárněné litiny získala stavba v 60. letech 19. století. V blízkosti stojící **Paví dvůr** je zázemím pro chov zvířat v Podzámecké zahradě. Také jeho historie sahá až do závěru 18. století, kdy zde bylo postaveno selské stavení sloužící jako zázemí pro malý statek s dobytkem, drůbeží a ovocným sadem. Současnou podobu s bohatě zdobenou fasádou, inspirovanou švýcarskými hrázděnými domky, získala stavba na konci 19. století.

Rybářský pavilon

J. Fischer, Rybářský pavilon, 1802

Cesta vedoucí přes tzv. **Vázový most** vás dovede ke vstupní bráně do zahrady z ulice Na Kopečku. Na shledanou.

Podzámecká zahrada

Délka okruhu 60-90 minut

